

POSITION PAPER KNMP

RONDETAfelGESPReK EUTHANASIE

30 OKTOBER 2017

De KNMP vraagt ter voorbereiding van het rondetafelgesprek in de Tweede Kamer graag uw aandacht voor de positie van apothekers in de derde evaluatie van de Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding (Wtl). Vanwege het ontbreken van aandacht voor de rol van de apotheker in de derde evaluatie van de Wtl, heeft IQ healthcare Radboudumc onafhankelijk onderzoek verricht naar de rol en verantwoordelijkheden van apothekers bij euthanasie en hulp bij zelfdoding. In deze position paper informeren wij u over de bevindingen van dit onderzoek en de belemmeringen die apothekers in de praktijk tegenkomen. Tevens adviseren wij de Tweede Kamer:

- Neem de rol en verantwoordelijkheden van apothekers mee in toekomstige evaluaties van de Wtl.
- Benoem farmaceutische zorg door apothekers rond levenseinde in Wtl.

ROL VAN APOTHEKERS BIJ EUTHANASIE

Bij een euthanasiewens staan in de eerste plaats de patiënt en diens naasten centraal. De arts is daarbij zijn belangrijkste partner. De arts beoordeelt de situatie en vraagt namens de patiënt de euthanatica aan. De apotheker bereidt en verstrekt de dodelijke middelen bij euthanasie en is verantwoordelijk voor farmaceutische zorg op maat. Het euthanasieproces moet voor de patiënt en familie probleemloos en zorgvuldig verlopen. Juist bij euthanasie is dit proces heel kwetsbaar. De apotheker is verantwoordelijk voor correct farmaceutisch technisch handelen rond de levensbeëindiging en controleert of de euthanasie met de juiste middelen in de juiste dosering plaatsvindt. Ook borgt de apotheker of de procedure in de aanloop naar euthanasie zorgvuldig is verlopen.

'NIET-NORMAAL FARMACEUTISCH HANDELEN'

Apothekers mogen volgens de Geneesmiddelenwet geen dodelijke middelen afleveren. Daarom is het verstrekken van euthanatica voor apothekers 'niet-normaal farmaceutisch handelen'. Het bereiden en verstrekken van euthanatica vereist dan ook extra zorgvuldigheid. Apothekers hebben ongeveer vier keer vaker met deze situatie te maken dan huisartsen.

SAMENWERKING ARTSEN EN APOTHEKERS

De samenwerking tussen artsen en apothekers rondom uitvoeringen van euthanasie is over het algemeen uitstekend. De huisarts betreft de eigen apotheker van de patiënt doorgaans in een vroeg stadium, zoals in de KNMG-KNMP richtlijn 'Uitvoering euthanasie en hulp bij zelfdoding' beschreven. Die richtlijn benadrukt de persoonlijke én gedeelde verantwoordelijkheid van beide behandelaars. Zorgvuldigheid staat daarbij voorop. Een goede samenwerking tussen artsen en apothekers is, zeker bij euthanasie, van cruciaal belang.

ERVAREN DRUK WANNEER REGULIER SAMENWERKINGSKADER ONTBREEKT

Uit het onderzoek van IQ healthcare komen een aantal knelpunten naar voren. Deze knelpunten doen zich voornamelijk voor in de samenwerking met onbekende artsen: wanneer het reguliere samenwerkingskader ontbreekt. In deze gevallen, waarbij de apotheker de arts niet kent, is het belangrijk dat de apotheker goed wordt geïnformeerd en betrokken en dat apothekers niet alleen als afleverloket worden beschouwd. Apothekers hebben hun eigen professionele autonomie. Als apothekers in een situatie komen waarin zij naar hun inzicht niet zorgvuldig te werk kunnen gaan en er geen ruimte is voor hun farmaceutische verantwoordelijkheid, kan bij apothekers twijfel ontstaan over hun verantwoordelijkheden. Dit komt voor als zij zich onder druk gezet voelen worden. En als artsen

het als vanzelfsprekendheid zien dat apothekers handelen op basis van hun directieve en onder hoge tijdsdruk de euthanatica bereiden en afleveren, zonder dat er sprake is voor professioneel overleg en apothekers van de benodigde informatie zijn voorzien. Het gevolg kan zijn dat apothekers niet meewerken aan een euthanasie-aanvraag, terwijl zij geen principiële gewetensbezwaren hebben.

GOEDE ZORG BIJ HET LEVENSEINDE

Het is onwenselijk als er in een preciaire situatie iets gebeurt waardoor euthanasie moet worden uitgesteld, bijvoorbeeld omdat het euthanaticum niet tijdig wordt geleverd. Daarvoor is de situatie te precair en alle betrokken partijen willen dat voorkomen. Tegelijk is het in het belang van de patiënt en de familie dat euthanasie zorgvuldig en op een goede en veilige manier plaatsvindt.

WETTELIJK KADER VOOR APOTHEKERS ONTBREEKT

Op dit moment zijn de randvoorwaarden voor artsen vastgelegd in de Wtl. Uit het onderzoek van IQ healthcare blijkt dat dit voor apothekers niet het geval is. Hierdoor kunnen apothekers geen beroep doen op de juridische uitzonderingspositie van de Wtl en dat maakt hun positie bij meewerken aan euthanasie bijzonder kwetsbaar. De wettelijke bescherming voor artsen is er dus niet voor apothekers. Terwijl volgens de gezamenlijke KNMG-KNMP richtlijn apothekers een eigenstandige positie naast artsen innemen, benoemt de Wtl alleen de verantwoordelijkheid van artsen bij levensbeëindiging. Dat wringt met de richtlijn en ook met andere wetgeving (zoals de WGBO) op basis waarvan apothekers een eigen behandelrelatie met de patiënt en eigen verantwoordelijkheid hebben. Het is niet voorspelbaar hoe het Openbaar Ministerie oordeelt over het handelen van apothekers in een situatie die door de Regionale toetsingscommissies euthanasie als onzorgvuldig wordt beoordeeld. Juist dit punt gaat des te meer knellen wanneer de Wtl ruimer wordt toegepast, zoals in gevallen van dementie, psychiatrische aandoeningen of mogelijk in de toekomst bij voltooid leven.

ADVIES AAN DE TWEDE KAMER:

Evaluatie

Ervaringen uit de praktijk van apothekers zijn tot nu toe niet betrokken in de wetsevaluaties en maken ook geen onderdeel uit van de derde evaluatie van de Wtl. De door apothekers ervaren knelpunten in de praktijk bij levenseindezorg worden ten onrechte niet geadresseerd bij beleidsbeslissingen en wet- en regelgeving over levenseindezorg.

- Neem de rol en verantwoordelijkheden van apothekers mee in toekomstige evaluaties van de Wtl.

Wettelijk kader

IQ healthcare Radboudumc constateert op basis van onderzoek in de sector dat het ontbreken van een wettelijk kader voor apothekers bij levensbeëindigende handelingen een belemmering kan zijn om mee te werken aan euthanasieverzoeken. Tegelijkertijd realiseert de KNMP zich dat aanpassing van de Wtl uitermate gevoelig ligt. Toch adviseren wij om naast het medisch handelen, ook het farmaceutisch handelen van apothekers te benoemen in de Wtl. Hier hoort ook bij dat apothekers zijn opgenomen in de regionale toetsingscommissie.

- Benoem farmaceutische zorg door apothekers rond levenseinde in Wtl.